GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ, מועד נבצרים תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
ענה על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
(2 × 50) סך הכול — 100 נקודות.
שים לב: תלמיד שאושר לו מבחן מותאם אינו חייב לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. המלצה לחלוקת זמן: כ־40 דקות לכל שאלה.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

בית שני — מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. מלך חסות: שליט מקומי מבני הארץ שרומא מינתה או אישרה את שלטונו (הורדוס – הוכרז מלך בידי הסנאט ב־40 לפנה"ס, שלט 37–4 לפנה"ס). הוא נהנה מאוטונומיה בענייני הפנים (מנהל, שיפוט, גביית מיסים, צבא משלו), אך היה כפוף לרומא: לא ניהל מדיניות חוץ עצמאית, שילם מס/תשורות, סייע לה צבאית, ומעמדו היה תלוי בנאמנותו לקיסר. האינטרס של רומא (שניים לפחות): חיסכון בכוח אדם ובכסף – השליט מנהל את השטח, מחזיק צבא וגובה מיסים במקומה; מניעת חיכוכים ומרידות – שליט מקומי שמכיר את האוכלוסייה, את דתה ואת מנהגיה, ושלטון עצמי חלקי שקונה את אהדת התושבים; נאמנות מובטחת – שלטונו תלוי בחסדי רומא; שמירה על גבולות האימפריה במזרח (מול הפרתים והנבטים) באמצעות שליט נאמן וצבאו.

ב. גורם על פי הקטע: "התסביך החשמונאי" – החשמונאים "סימלו יותר מכל גורם אחר [...] את הריבונות היהודית במיטבה" והיו "הזיכרונות הלאומיים הנערצים ביותר", ולכן הורדוס, שהחליף אותם בשלטון, נתפס כגוזל מלוכה; הוא ראה בהם איום מתמיד על כיסאו, "חיסל פיזית ומדינית את בית חשמונאי" (אנטיגונוס, אריסטובולוס השלישי, הורקנוס השני, מרים ובניה), וכך העמיק את שנאת העם כלפיו. גורם על פי מה שלמדת (אחד): מוצאו האדומי – לא מבית דוד ולא כוהן, ויריביו ראו בו "חצי יהודי", ולכן לא נחשב בעיני רבים מלך לגיטימי; או: היותו מלך חסות תלוי ברומא, שנאלץ לרצות גם את הקיסר וגם את נתיניו היהודים, ומעשיו למען רומא (מקדשים לקיסר, תרבות הלניסטית) עוררו התנגדות; או: התנגדות החכמים והפרושים (סירוב לשבועת אמונים) ומאבקי הירושה בתוך משפחתו.

שאלה 2

א. תפקידי הנציבים (ביהודה מ־6 לספירה, מושבם בקיסריה): שמירה על הסדר והביטחון ופיקוד על כוח העזר הרומאי; ניהול המנהל; גביית מיסים והעברתם לרומא, עריכת מפקד; שיפוט, כולל סמכות להוציא להורג; פיקוח על חיי הדת – מינוי והדחה של כוהנים גדולים. שתי פעולות שגרמו להידרדרות (מתוך): פונטיוס פילטוס – הכנסת סמלי צבא עם דמות הקיסר לירושלים ושימוש בכספי אוצר המקדש לבניית אמת מים – פגיעה בדת ובמקדש, הפגנות ודיכוי; גסיוס פלורוס (66 לספירה) – נטילת 17 כיכר מאוצר המקדש, וכשהעם מחה וליגלג – שליחת החיילים לטבוח בירושלים, שהציתה את המרד; קומנוס – בזיון מצד חייל רומאי בהר הבית בפסח והאסון שבא בעקבותיו; מפקד קורינוס (6 לספירה) – עורר את יהודה הגלילי ו"הפילוסופיה הרביעית"; שחיתות ושוחד (אלבינוס).

ב. מצוקה כלכלית: קיטוב חברתי – פער גדול בין שכבה מצומצמת של עשירים ובין המוני עניים; נטל מיסים כבד לרומא; נישול איכרים מאדמתם ואבטלה (בסביבות 64 לספירה, עם סיום העבודות במקדש, נותרו כ־18,000 פועלים בלי עבודה לפי יוסף בן מתתיהו); שנות בצורת ורעב; עושק הנציבים – יצרו שכבה רחבה של מרוששים ומתוסכלים ש"אין להם מה להפסיד", חלקם הצטרפו לכנופיות ולקנאים, והכעס הופנה כלפי רומא והאריסטוקרטיה המשתפת עימה פעולה. תסיסה משיחית: עריצות הנציבים ופגיעתם בדת יצרו תחושה שאין מוצא, וגברה הציפייה לגאולה קרובה ולהתערבות האל; הופיעו "נביאים" שהבטיחו ניסים (תאודס, "המצרי") והנציבים דיכאו אותם; הקנאים והסיקריים קראו לא לקבל שום שלטון זולת שלטון האל – האמונה שה' יעמוד לצידם נתנה ליהודים תעוזה לצאת נגד המעצמה החזקה בעולם.

שאלה 3

א. משבר דתי: חורבן המקדש (70 לספירה) – פסקו הקורבנות, העלייה לרגל ועבודת הכוהנים, ונפגעה האפשרות לקיים מצוות רבות ולכפר על חטאים (יום הכיפורים); העם איבד את המרכז הדתי שאיחד אותו; התבדו התקוות המשיחיות לגאולה קרובה – תחושת נטישה בידי האל וייאוש ("אבלי ציון" שנמנעו מבשר ומיין); הכהונה ובית הצדוקים, שכוחם נשען על המקדש, איבדו את מעמדם. משבר חברתי: חלל בהנהגה – הסנהדרין בירושלים, הכהונה הגדולה והאריסטוקרטיה הכוהנית התמוטטו; אבדות כבדות בנפש, שבי ועבדות, הרס כלכלי, הפקעת קרקעות ו"מס היהודים" – התרוששות ופירוק משפחות; פילוג ומחלוקות בין הקבוצות (מתונים וקנאים) וחשש להתפוררות העם ולעזיבת הארץ.

ב. חכמי יבנה (ריב"ז, ואחריו רבן גמליאל) הטמיעו את התפיסה שאפשר לעבוד את ה' ולהתקיים כעם גם בלי מקדש. שלוש דוגמאות (מתוך): (1) תפילה, גמילות חסדים ולימוד תורה במקום הקורבנות – ריב"ז: "יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה [...] גמילות חסדים"; קביעת תפילות קבועות כנגד הקורבנות ונוסח קבוע לתפילת שמונה עשרה בימי רבן גמליאל; תפילה ותשובה ביום הכיפורים; (2) בית הכנסת כמרכז דתי חלופי ("מקדש מעט"); (3) תקנות "זכר למקדש" והעברת סמכויות המקדש ליבנה – תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת ביבנה, נטילת לולב בכל מקום כל שבעת ימי הסוכות; (4) שיקום ההנהגה – בית הדין הגדול והנשיאות ביבנה, קידוש החודש ועיבור השנה; (מקובל גם: גיור בלי קורבן; ליל הסדר במקום קורבן פסח; ימי צום ואבל מתונים להנצחת החורבן).

שאלה 4

א. גורמי הצלחה מן הקטע (שניים): הפתעה והכנות חשאיות שהרומאים לא גילו בזמן – "בתחילה לא שמו הרומאים לב אל היהודים", "גם בסתר וגם בגלוי" (מחבואים ומערכות מסתור, נשק); השתתפות רחבה ומספר רב של לוחמים נואשים, ואף הצטרפות נוכרים – "כל יהודה הייתה בתנועה", "הצטרפו אל היהודים רבים אחרים גם מקרב הנוכרים", "לא העז [...] להתמודד איתם פנים אל פנים מפני שראה את מספרם הגדול ואת נואשותם". גורמי כישלון מן הידע (שניים): עליונות צבאית רומאית ואסטרטגיה נבונה – ריכוז כוחות רבים, מצביאים מעולים (יוליוס סוורוס), מלחמת התשה, ניתוק קווי האספקה וכיבוש המבצרים בזה אחר זה עד ביתר (135 לספירה); היעדר סיוע מבחוץ – יהודי התפוצות נחלשו אחרי מרד התפוצות (115–117 לספירה) ואין בעלת ברית; פילוג פנימי – מחלוקת בין החכמים על משיחיותו של בר כוכבא, חיכוכים בינו ובין מפקדיו.

ב. שתי תוצאות בתחומים שונים (מתוך): מדיני – ירושלים נבנתה מחדש כעיר רומאית אלילית בשם איליה קפיטולינה ונאסר על היהודים להיכנס אליה; שם הפרובינקיה שונה מ"יהודה" ל"סוריה־פלשתינה"; אבדה התקווה לעצמאות. דמוגרפי – אבדות כבדות בנפש, רבים נמכרו לעבדות, יהודה התרוקנה כמעט מתושביה היהודים ונוכרים התיישבו בה, והמרכז היהודי עבר לגליל. דתי – גזרות השמד (איסור לימוד תורה, ברית מילה ומצוות נוספות), הוצאת חכמים להורג (רבי עקיבא). כלכלי – הרס יישובים, הפקעת קרקעות. השפעה על המשך הקיום בארץ: היהודים הלכו ונעשו מיעוט בארצם; מרכז החיים עבר מיהודה לגליל (אושא, בהמשך בית שערים, ציפורי וטבריה); נפגעה הזיקה לירושלים ולארץ; הגירה לבבל ולתפוצות וחיזוק המרכז בבבל; זנחו את דרך המרד והתמקדו בשמירת הקיום בדרכי לימוד והשלמה עם השלטון.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history